

De omgekeerde weg

Naar aanleiding van het artikel van Ingrid Boelens over het Vrijeschool leerplan en de methodiek van José Schraven, had ik de behoefte om mijn overwegingen ten aanzien van de invoer van deze methodiek op de Vrije Scholen met jullie te delen.

Eens in mijn lange loopbaan als leerkracht van de Vrije School kreeg ik in de vierde klas een nieuwe leerlinge uit het reguliere onderwijs. Bij de eerste kennismaking vroeg ik haar ook een stukje te lezen en viel mij direct op dat het technisch lezen prima in orde was. Toch hoorde ik een verschil met de wijze waarop 'mijn eigen leerlingen' lezen. Wat was er aan haar lezen toch anders? Na lang zoeken moest ik constateren dat ik de innerlijke verbinding met het gelezene miste; ze las minder bezielde!

Waarom hoorde ik die doorleefde verbinding bij de andere vrijeschool leerlingen wel?

Het juiste antwoord moet liggen in het feit dat ik met deze kinderen de langere en kunstzinnige weg van beeld naar letter ben gegaan. Geen sec technisch proces om tot lezen te komen, maar vanuit het pedagogische uitgangspunt dat elk kind in versneld tempo de mensheidsontwikkeling herhaalt, heb ik ze de meeste letters vanuit een kunstzinnige proces laten tekenen, schilderen en heb ik uiteindelijk, in diverse stappen de letter te voorschijn 'getoverd'. Het blijft voor de kinderen dan nog wel enige tijd de 'Koningsletter', de 'Berenletter', enz. maar het kind wordt in zijn gehele wezen aangesproken en de vreugde van het ontdekken, het leren kennen van een nieuwe letter is groot en intensief! Het kind voelt zich tot in zijn kern betrokken bij deze ontdekkingsweg.

Dat is toch het uitgangspunt van ons onderwijs: De hele mens aanspreken en het kind vanuit de krachtige wil, via het stromende voelen naar het heldere denken leiden. De lagere schoolleeftijd is de fase waarin we de leerlingen juist in het gevoel, de beleving proberen aan te spreken, opdat het gevoel over kan gaan in de wil. Als we dat op een kunstzinnige manier aanpakken heeft het kind de mogelijkheid zelfscheppend zijn/haar verbinding te leggen. Zo wordt de intrinsieke motivatie gevoed en versterkt!

Wij kennen ook allemaal de feestelijke stemming die ontstaat, als het eerste reeds uit het hoofd gekende gedichtje of verhaaltje, 'gelezen' wordt of het vreugdevolle moment dat het kind ontdekt dat het zelf nu echt kan lezen! Voor een leerkracht zijn dat ook memorabele hoogtepunten. Als je de tijd neemt om het wat langere proces van achtereenvolgens spreken, tekenen, schrijven en tenslotte het lezen te gaan, geeft dat nu juist de toegevoegde waarde en wordt het lezen niet alleen maar het technische lezen, zoals ik bij dat ene meisje beleefd heb.

Leerkracht(on)afhankelijk onderwijs

Het wonderlijke is dat er een streven is naar een leerkrachtonafhankelijk onderwijs; ook in de Vrije School is die tendens zichtbaar! Daarin past de methodiek van José Schraven. Deze methodiek begint waar wij in ons aanvankelijk leesonderwijs mee eindigen namelijk de letter. In de lagere klassen worden al spellingsregels aangeboden, die de kinderen moeten onthouden en toepassen. Snel en op een weinig kunstzinnige manier wordt de kinderen de letters aangeleerd. Een vorm van kunstmatig drillen, onpersoonlijk, weinig geëngageerd, niet ontwikkelingsgericht, maar opbrengstgericht! Is dat wat we willen?!?

Staat dat niet dwars op de vrijeschooluitgangspunten? Beginnen we nu bij het 'hoofd', het intellectuele denken in plaats van bij het luisteren, het beleven en het doen!

Is dat niet 'de omgekeerde weg'? Is onze eerste taak niet de kinderen op een verantwoorde, op hun ontwikkelingsfase afgestemde manier de wereld te leren kennen en tot lezen te

brengen? Klopt het wel dat we José Schraven hebben binnengehaald? Of is dit 'het paard van Troje' en durven, willen we ons niet meer baseren op de menskunde en de pedagogische grondbeginselen die Steiner ons heeft gegeven en die volgens mij nog steeds juist zijn.

Wanneer we bij de kinderen de krachten weten aan te spreken én te benutten die in het zevende tot veertiende levensjaar werkzaam zijn, zou het kind zich van onder naar boven, van binnenuit 'gezond' kunnen ontwikkelen. Gezond wil in deze zeggen, 'naar zijn natuur'. In deze levensfase kan het kind twee belangrijke aspecten voor het latere leven ontwikkelen: het autoriteitsgevoel en het gevoel voor innerlijke wetmatigheid. Op latere leeftijd sterven deze krachten af en heeft men slechts een surrogaat daarvan. Vanuit een gezond autoriteitsgevoel opgevoed kan het kind vermogens ontwikkelen om het latere leven beter aan te kunnen.

In die jongere schooljaren is er nog een vanzelfsprekend autoriteitsgevoel aanwezig en leid je de kinderen door het leerproces. Ze willen niets anders dan de leerkracht van ziel tot ziel navolgen. De leerkracht brengt ze de buitenwereld aangepast aan hun ontwikkelingsfase binnen bereik. Ja, vooral in die eerste lagere schooljaren is met name de leerkracht de verbinding met de wereld en is het onderwijs terecht leerkracht-afhankelijk! Je wilt voorkomen dat er slechts uiterlijk wordt nagebootst. Daarvoor is het belangrijk om iedere vorm van kunstmatig drillen uit te sluiten. De verbinding leggen met de omgeving via de sterk doorleefde en zelf beleefde beelden past bij de kinderlijke ontwikkeling, waarin alles nog door een mythische sluier wordt 'gezien'. De poort naar de geestelijke wereld is bij het jonge kind nog niet gesloten! Het past ons om daar in ons onderwijs alle respect voor te hebben.

Voor de kinderen van de lagere klassen is de wereld nog één geheel en betreden ze die wereld nog vol fantasie en verbeeldingskracht. De 'drive' om te leren is groot, overweldigend groot soms en hoe brengen wij die wereld bij de kinderen?

Gunnen we de kinderen een kunstzinnige verbinding met de wereld die het gevoel en de wil aanspreekt en die niet vroegtijdig de verbinding met de geestelijke wereld afsnoert? Kiezen we voor resultaten op korte termijn, maar hoe pakt dat vooral op langere termijn uit als we bepaalde ontwikkelingswetten met voeten treden. Ook daar heeft Rudolf Steiner zo af en toe iets over gezegd. En dat liegt er niet om! Eén van die voorbeelden is de relatie tussen het té vroeg inzetten van de abstractie en het optreden van sclerose op latere leeftijd. (Dornach 18-4-23).

We gunnen elk kind een rijke verbinding met de wereld, ook met de taalwereld en het lezen. Volgens mij moeten we ons goed bezinnen op hoe we die het beste tot stand kunnen brengen en wat de plaats van de methodiek van José Schraven daarin is? We willen gezonde, vitale kinderen die zich later als volwassenen in willen zetten voor een betere maatschappij. En dat vraagt van ons al in het primaire onderwijs een aantal bewuste keuzes. Laten we daar niet té lichtzinnig over denken! Ik neem aan dat ik niet de enige persoon ben die met zorg naar deze nieuwe ontwikkeling binnen de Vrije School kijkt, toch?

Kees Warmerdam
keeswarmerdam12@gmail.com